

Síremlék a szőlőhegyen

Interjú Pap Norberttel

„Akarmint volt, ott veszett Szulimán császár, az bizonyos”
(Zrínyi Miklós)

Szulejmán szultán elveszett síremlékére és egy feledésbe merült oszmán településre bukkantak egy Szigetvár melletti község, Turbék közelében a turbéki-zsibóti szőlőhegy tetején a régészek Pap Norbert, egyetemi docens, geográfus-történész vezetésével. A feltárás azért is tekinthető szenzációsnak, mert korábban több elképzelés tartotta magát azzal kapcsolatban, hogy merre lehetett I. Szulejmán, Szigetvár 1566-os ostromának elindítójának síremléke, ám ezek egyike sem utalt a jelenlegi feltárás helyszínére: némely legenda szerint a turbéki Segítő Boldogasszonynak címzett katolikus templom helyén volt az emlékmű, más legenda pedig az Almás-patak partjára képzelte az elhunyt uralkodónak épített mauzóleumot.

– *Mi indította a kutatókat arra – kérdeztük a kutatás vezetőjét –, hogy ezeken a helyeken kívül végezzenek vizsgálatokat? Hogyan képzelje el az olvasó azt a tágabb földrajzi környezetet, ahol az ásatásokat végzik?*

– Az ásatást a szigetvári-turbéki szőlőhegy tetején folytatjuk, egy olyan helyen, ahol egykor jó rálátás nyílt az ostromlott várra és városra. A mélyben sík, vizenyős terület terjedt ki mocsarakkal. Az Almás-patak akkoriban széles folyóként terpeszkedett, amit még fel is duzzasztottak, hogy védje a várat és a két részből álló várost is. Az erdők sokkal nagyobb kiterjedésűek voltak. A mai táj alig hasonlít ehhez a vadabb, vizenyősebb világhoz: itt ma egy száraz kultúrtáj látható, kiterjedt szántókkal és kertekkel. Kollégáink, Gyenizse Péter, Bognár Zita közreműködésével készült el az a térinformatikai tájrekonstrukció, ami alapján a források geográfiai értelmezését el lehetett végezni.

A kutatás alapötlete egyébként éppen az volt, hogy a források,

amelyekkel a történészek dolgoznak, egy olyan korban születtek, amelynek klimatikus viszonyai, vegetációja, vízrajza nagyon különbözött a maitól. 2012-ben erre a módszertani meglátásomra épült az a kutatási javaslat, ami alapján a török kormány képviselői azt mondták, érdemes finanszírozni ezt a kiterjedt és nagy kutatást, ami így esetleg eredményre vezethet. Történetünk pont abban az időszakban játszódott ugyanis, amit a klímátörténészek csak „kis jégkorszaknak” neveznek, a XVI. század közepétől a XVIII. század közepéig. Ennek figyelmen kívül hagyása a kutatókat eddig több esetben is félrevitte, hiszen a források többféleképpen is értelmezhetők. Ezért gondoltuk azt, hogy érdemes volna egy tájrekonstrukció alapján újragondolnunk az írott források festette táj geográfiai jellemzőit. Így jártunk el, és kiderült, hogy az Almás-patak mente ártéri térség volt, ahova senki nem épített semmit, míg a turbéki Segítő Boldogasszony templom egy vizes mélyedésben épült fel, ahon-

nan nem lehetett látni a várat. Ezzel szemben a szőlőhegyi helyszínnel teljesen jól összeegyeztethetőek a források.

– *Milyen történeti források voltak segítségükre a feltárás során?*

– Elsősorban a Kitanics Máté által felkutatott és elemzett keresztény oldali, vagyis latin, német, illetve magyar nyelvű dokumentumok voltak azok, amelyek a türbe helyének beazonosítása szempontjából kiemelten fontos földrajzi információkat hordoztak számunkra. Ezek alapján vált ugyanis bizonyossá, hogy Szulejmán szultán síremléke a szigetvári vártól keletre, egy óra járásra, nagyjából 4 km-re, magán a turbéki szőlőhegyen található. A Szigetvári Plébánián ezen kívül előkerült egy magyar nyelvű írott forrás is, amelyben régi, akkoriban talán még muszlim bosnyák családok tagjai tanúként mesélték el, hogyan is nézett ki az egykori Turbék zarándoktelepülés. A tanúk arról számoltak be, hogy a „Török Sáncon” belül elkerítve laktak a dervisek a sejkjükkel egy „klastrom formán épített rezidenciában”, szintén a sáncon belül éltek a törökök, míg a sáncon kívül a keresztények kaptak helyet. Más forrásokból azt is tudjuk, hogy ezek a keresztények horvátok, illetve magyarok voltak. Érdekes volt azzal szembesülni, hogy a régi idők tanúinak leszármazottai ma is élnek. A korábbi szigetvári polgármester őseit megtaláltuk a XVIII. századi tanúvallomást tettek között, ahogy Szulejmán leszármazottai is – két oszmán hercegnő – meglátogattak bennünket.

– *Milyen leletanyagot sikerült feltárni? Az előkerült tárgyak és díszítőelemek azonosítása milyen fázisban van?*

A dédunoka által vezetett téli hadjárat térképe. A ló feje fölött Turbék felégetése látszik
 Ismeretlen olasz mester: A költő Zrínyi Miklós képmása, papír, rézmetszet, 1664 (MNM, Történelmi Képcsarnok, fotó: Király Attila)

– Óriási tömegben került elő az oszmán kori épületek anyaga. Ezen túl sok kerámia, az itt megfordult katonák felszerelésére utaló anyagok, magyar, török, lengyel pénzermék, a dervisekhez kötődő leletek kerültek regisztrálásra. A feldolgozásuk folyamatos, a régészünk, Hancz Erika munkáját török szakértők is segítik az ankarai műszaki egyetemről (METU): Ali Uzay Peker és Meral Özdengiz Basak.

– *A türbe épületét biztosan sikerült-e azonosítani? Mit őrizhettek ebben a türbében? Valóban zarándokhelyként tekintettek rá az oszmán világban? Milyen további épületeket találtak még a kutatók? Ezeknek az épületeknek milyen funkciót lehet tulajdonítani?*

– Igen. Elmondhatjuk, hogy a bizonyító eljárás befejeződött, a tavalyi évben feltárt épület a türbe volt. Ez egy szimbolikus építmény volt, hiszen a szultán testét Isztambulba szállították, és ma is ott van eltemetve. A türbét a hagyomány szerint az uralkodó eltemetett belső szervei fölé emelték. A türbétet gyakran emelték különösen tisztelt személyiségeknek, az uralkodóház tagjainak és szent életű derviseknek. Az oszmánok valóban egyfajta zarándokhelyként tekintettek ezekre a helyekre, és Szulejmán személyét pedig különösen nagy tisztelet övezte, így nagyon is attraktív lehetett számukra. A türbe mellett számos épület állott, egy nagy dzsámi és egy kiterjedt derviskolostor, az ör-

ség számára pedig laktanya épült. Ugyanakkor tudjuk, hogy karavánszeráj, török fürdő és még más épületek is álltak itt.

– *Az oszmán település a türbe köré szerveződött, vagy már azt megelőzően is lehet számolni a török jelenléttel a helyszínen?*

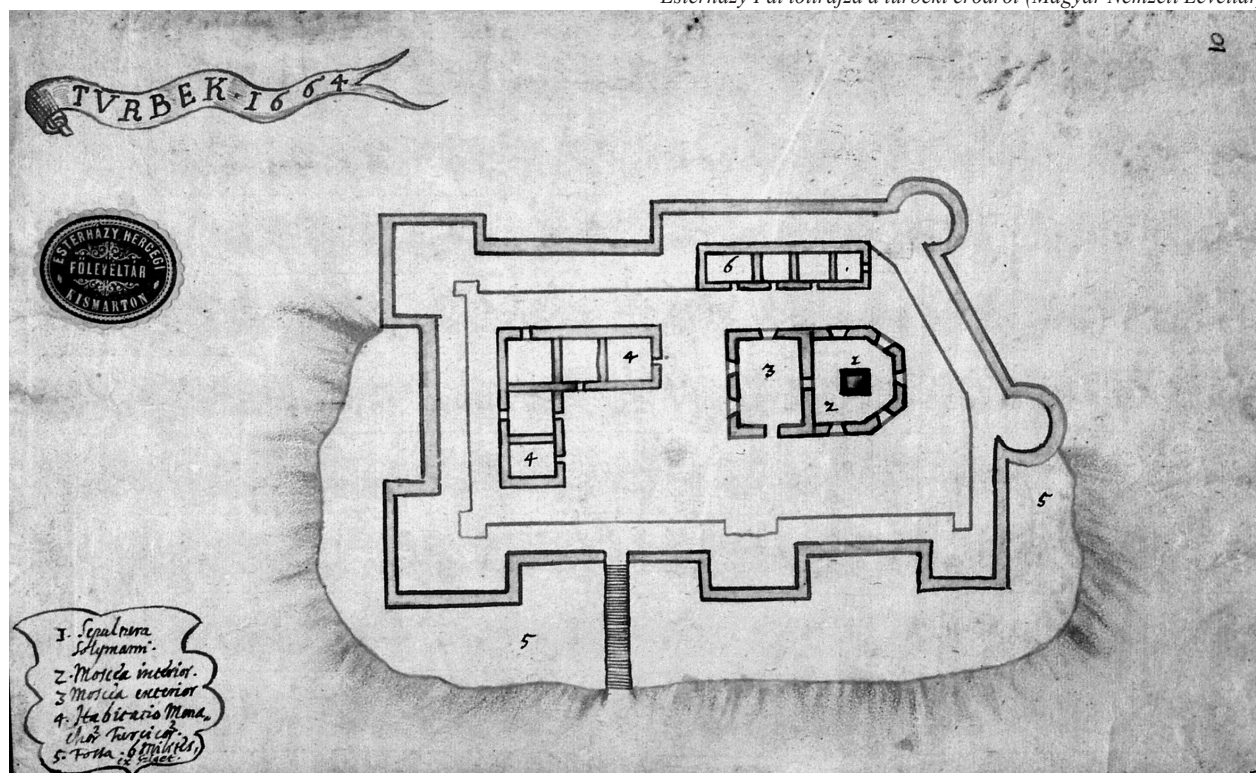
– Turbék egy zarándoktelepülés volt, megelőzően nem volt ezen a helyen más település, így török sem. Egyébként utána sem, hiszen ez ma is csak egy „tanyás” hely, ahol zömmel hétvégi házak, borházak állnak.

– *Számítanak-e a közelben további leletekre? Illetve lehet-e számítani arra, hogy a mostani feltárás közelebb vigye a kutatókat a török ostromlók tömegsírjának megtalálásához?*

A Szulejmán-türbe ásatása felülnézetből

Esterházy Pál tollrajza a turbéki erődről (Magyar Nemzeti Levéltár)

– A lelőhely 5%-át vizsgáltuk át eddig, és már ez is nagyon gazdag volt, a fennmaradó 95%-án is számítottunk további leletekre. Ezen túl távolabbi területeken is kerültek elő maradványok. A tömegsírok azonosítására már korábban is tettünk erőfeszítéseket, de eddig

még nem jártunk sikerrel. Most úgy gondoljuk, hogy a kiterjedt mocsaras térségben a holttestek kezelése nem biztos, hogy olyan logikát követett, mint például egy száraz térszínen. A vizsgálatok nagy része egyébként korszerű eszközöket használó eljárás, távérzé-

kelés, geofizikai vizsgálatok, stb. játszanak döntő szerepet az előrehaladásban. Egyébként a fő kérdés, ami foglalkoztat most bennünket, az a település kiterjedése, tagoltsága, az egyes részek funkciói.

Réger Ádám